

HOOFDSTUK 1

DROMEN IN DYESS

I

De wandeling van het huis van de familie Cash – een door de staat gesubsidieerde boerderij met vijf kamers in het plattelandsdorp Dyess in Arkansas – naar de dorpskern vier kilometer verderop, was precies lang genoeg om te dagdromen. De jonge J.R., de derde zoon van Ray en Carrie Cash, liep jarenlang langs de smalle grindweg met zijn schoolvriendjes, die er allemaal van droomden filmster te worden en in cowboyfilms te spelen, net als Gene Autry en Tex Ritter. Maar J.R. liep nog het liefst alleen, vooral 's avonds laat, als het donker hem leek af te schermen van de rest van de wereld en hem de vrijheid gaf een droom na te jagen die veel belangrijker voor hem was dan hij wilde toegeven.

Op die avonden, zo vertelde J.R. later aan vrienden als hij herinneringen ophaalde aan zijn jeugd, liep hij vaak te zingen, ook om zichzelf gerust te stellen als hij een adder hoorde ritselen in het gras of de panters hoorde brullen die een paar honderd meter verderop in het bos rondslopen. Jaren later lachten sommigen van J.R.'s jeugd vrienden en zelfs zijn jongere zusje Joanne om het idee dat er panters in het bos zaten. Slangen, ja – en misschien zelfs af en toe een lynx – maar van panters wisten ze niets. 'Hij had een erg levendige fantasie,' zegt A.J. Henson, die soms met zijn vriend opliep. Zelf gaf Cash ook vaak toe dat hij zich bij het vertellen van een goed verhaal nooit liet hinderen door de

feiten. Maar zoals Joanne zei, stond één ding als een paal boven water die jaren in Dyess: J.R. was dol op zingen.

Muziek fascineerde hem nog meer dan film, en dat had hij niet van een vreemde. Zijn familie, en vooral zijn moeder, had altijd liedjes gezongen ter troost en inspiratie. Al op de basisschool wist J.R. dat hij zanger wilde worden en de grindweg werd 's avonds zijn eigen geheime podium. Als hij heel vrolijk was, stond hij na afloop van een liedje even stil om een buiging te maken voor de maan.

Het eerste liedje dat J.R. zich kon herinneren, was het kerkgezag 'I Am Bound for the Promised Land', dat zijn moeder zong tijdens de reis van ruim vierhonderd kilometer die het gezin dwars door Arkansas maakte, met hun weinige bezittingen op een vrachtauto. J.R. was pas drie jaar oud, maar zong het refrein mee met zijn moeder: *Oh who will come and go with me? / I am bound for the promised land.* Ze waren vertrokken uit zijn geboorteplaats Kingsland, in het heuvelland in het zuiden van de staat, en op weg naar de vruchtbare delta van Dyess ten westen van de Mississippi, in het noordoosten van Arkansas. Dankzij de New Deal van Franklin D. Roosevelt konden zij daar, zoals zijn moeder zei, hun eigen beloofde land op aarde krijgen.

Maar gedurende het grootste gedeelte van die tweedaagse reis in maart 1935 lagen J.R. en zijn oudere broers Roy (geboren in 1921) en Jack (1929) dicht tegen elkaar aan in de laadbak van de vrachtauto en probeerden zij onder een zeildoek beschutting te vinden tegen de snijdende kou en de regen. Het was een angstige tocht over modderige wegen; de vrachtwagen hotste vaak met zo'n geweld in een gat in de weg dat de jongens steeds bang waren dat de wielen ervanaf zouden vliegen. Hun moeder probeerde hen en haar twee dochters Reba (1934) en Louise (1923) te troosten met muziek en met de geruststelling dat God over het gezin waakte.

De geschiedenis van Dyess begint met de Grote Depressie, toen de meeste boeren in de staat, onder wie ook J.R.'s vader, worstelden om het hoofd boven water te houden. Toen de katoenprijs tussen 1928 en 1932 daalde van 125 naar 35 dollar voor een baal van ruim 200 kilo, wisten veel boeren niet meer hoe ze hun familie moesten onderhouden. President Roosevelt redde hen, zo luidt althans de vereenvoudigde versie van een ingewikkeld bureaucratisch verhaal, met een plan dat radeloze arbeiders uitzicht bood op een zekerder toekomst. Via de Federal Emergency Re-

lief Administration (FERA) kende de overheid subsidies toe om her en der in het land kleine coöperatieve gemeenschappen te stichten en de boeren die in aanmerking kwamen een huis, ruim acht hectare land en een kleine jaarlijkse toelage voor voedsel en kleding te verschaffen. Het sociale experiment voorzag ook in nieuwe gebouwen voor openbare voorzieningen, zoals een katoenzuiveringsinstallatie, een warenhuis, een restaurant, een school, een ziekenhuis, een postkantoor en een benzine-station.

Dyess was, onder de officiële naam Kolonisatieproject Nr. 1, een van de eerste collectieven die werden opgericht. In mei 1934 waren meer dan 1300 bijstandsgerechtigden uit Arkansas begonnen met het bouwen van huizen en het aanleggen van wegen op een stuk grond van iets minder dan 6500 hectare. Ondertussen wierf de overheid boeren voor Dyess. Alleen blanken kwamen in aanmerking. Ook kregen de aanvragers te horen dat het hier geen welzijnswerk betrof. De nieuwkomers moesten het land bewerken, en het geld dat zij verdienden met hun gewassen – met name katoen – moesten ze gebruiken om de kosten van onderdak, grond en levensonderhoud aan de overheid terug te betalen. Pas als dat gebeurd was, zouden zij de eigendomsakte krijgen. Toen Ray Cash op de radio over het Dyess-project hoorde, besloot hij direct om zich aan te melden.

Duizenden berooide mannen stonden in heel Arkansas bij de overheidskantoren in de rij om zich in te schrijven voor een van de slechts vijfhonderd boerderijen. Ray Cash liet zich daar niet door ontmoedigen. Hij presenteerde zichzelf als de hardwerkende, arbeidzame huisvader en vaderlandslievende Amerikaan waarvan hij vermoedde dat de overheidsambtenaren die zochten. Zijn wortels in Noord-Amerika gingen aan vaderskant terug tot 1667. In dat jaar stak een van zijn voorvaderen, William Cash, vanuit Schotland de Atlantische Oceaan over op het schip de *Good Intent* om zich te vestigen in Essex County, Massachusetts. Williams nazaten verhuisden in het begin van de achttiende eeuw naar Virginia en later naar Georgia. Daar werd Reuben Cash geboren, de grootvader van Ray Cash.

In de Burgeroorlog verwoestten de troepen van generaal William T. Sherman Reubens plantage en in 1866 trok de voormalige soldaat van de Zuidelijke Staten naar het westen, naar Arkansas. Rays vader, William Henry Cash, was toen zes jaar oud. Die werd later boer en rondrei-

zend doopsgezind predikant van vier ver uit elkaar liggende gemeenten, en in 1897 werd Ray geboren als een van zijn twaalf kinderen.

Tijdens de selectieprocedure voor het land in Dyess benadrukte Ray niet alleen zijn militaire diensttijd (hij was tijdens de Eerste Wereldoorlog korte tijd in Frankrijk gelegerd), maar ook de moeite die hij zich had getroost om zijn gezin te onderhouden toen het boerenbedrijf onrendabel werd. Hij had allerlei klussen aangenomen; soms moest hij kilometers lopen om hout te hakken bij een zaagmolen, of sprong hij op een vrachttrein om in Charleston, Mississippi, te helpen bij het ontmantelen van een chemische fabriek.

Hij was wanhopig op zoek naar vast werk, maar het was geen uitgemakte zaak dat hij door de selectie zou komen. Na het uitgebreide sollicitatiegesprek lag hij een week lang wakker, tot hij het goede nieuws kreeg; Ray Cash was een van de vijf kandidaten uit heel Cleveland County die tot het programma werden toegelaten.

Na de barre tocht vanuit Kingsland kwam de familie Cash bij het nieuwe huis in Dyess aan – nummer 226 aan Road 3 volgens het archief van de kolonie. Jaren later zien de eerste huizen van Dyess er op foto's primitief en kaal uit; ze doen denken aan de indringende foto's waarmee Walker Evans de armoede in Amerika tijdens de Grote Depressie vastlegde. De grond was door de aanhoudende regen zo modderig geworden dat Ray de vrachtwagen een eind verderop moest laten staan en J.R. het laatste stuk moest dragen. Maar voor de familie Cash leek het nieuwe huis niets minder dan een villa. Het was wit met groen geschilderd en in de ramen zat vensterglas in plaats van jutezakken. Het zevenkoppige gezin liep om het huis en om de schuur heen en bewonderde de gebouwen zoals boeren een prijswinnende koe bewonderen.

Maar het enthousiasme bekoelde al snel toen Ray en zijn oudste zoon Roy begonnen aan het zware karwei de grond te ontginnen. In *Johnny Cash: The Autobiography* (1997) beschreef Cash het weerbarstige land van de kolonie als een 'oerwoud – echt een oerwoud. Populieren, essen, bitternoot, eiken en cipressen; de bomen, klimplanten en struiken vormden op sommige plekken zo'n wirwar dat je er niet doorheen kwam, en het land stond gedeeltelijk onder water.'

Volgens Cash gingen zijn vader en broer het stuk grond zes dagen per week van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat te lijf. 'Ze begonnen op het hoger gelegen gedeelte en baanden zich voetje voor voetje een weg naar

beneden met behulp van zagen, bijlen en kapmessen – de stronken verbrandden ze, of bliezen ze met dynamiet uit de grond.’ Het was zo’n titanenarbeid dat de mannen die eerste lente aan het begin van het plantseizoen nog maar één van de acht hectaren hadden vrijgemaakt.

Veel van de nieuwe inwoners van Dyess gaven het op en trokken weg, morrend dat het hele programma een schijnvertoning was. Er gingen geruchten over politieke corruptie – en zelfs buitenstaanders begonnen vragen te stellen. Hoewel het geld afkomstig was van de federale overheid, had de kolonie haar bestaan niet te danken aan een van de politici in Washington D.C., maar aan de man naar wie de kolonie uiteindelijk vernoemd werd: William Reynolds Dyess, een jonge landeigenaar en lid van de kiescommissie in Arkansas namens het district.

Toen William Dyess zag welke gevolgen de Depressie had voor de boeren in zijn staat, begon hij in de vroege jaren dertig campagne te voeren voor een overheidsprogramma om de boeren en hun families te helpen. Toen hij hoorde van het bestaan van het FERA-programma benaderde Dyess de leider van het programma in Washington, Harry Hopkins, en hij kreeg meer dan drie miljoen dollar los. Tegelijkertijd werd Dyess benoemd tot vertegenwoordiger van FERA voor Arkansas. Hij wees een gebied aan voor de kolonie op ongeveer 32 kilometer afstand van zijn woonplaats Osceola. De locatiekeuze en de aankoop van het gebied leidden tot opgetrokken wenkbrauwen. Toen in 1934 bekend werd dat Dyess overwoog zich kandidaat te stellen als gouverneur of zelfs als senator, begonnen mogelijke tegenstanders kritische vragen te stellen over de kolonie.

Het terrein in kwestie maakte deel uit van wat bekendstond als ‘the sunken lands’: een gebied dat drie districten in Arkansas besloeg en dat in 1811 en 1812 ingrijpend veranderd was door een reeks aardbevingen. Als gevolg van die aardbevingen – waarvan het epicentrum nog geen vijftig kilometer ten noordoosten van het toekomstige Dyess lag – waren grote stukken grond verzakt, op sommige plekken wel anderhalve meter. De lage delen waren overstroomd en een groot deel van het gebied was veranderd in een moeras dat overgroeid was door een wirwar van planten, of in de kleverige modder die de lokale bevolking aanduidde als ‘gumbo’.

Waarom, wilden de tegenstanders van Dyess weten, wees de projectleider precies dit gebied aan – grond die geen enkele boer met enig ge-

zond verstand zou hebben gekozen? Was de aankoop misschien vooral een gunst aan Lee Wilson, een familievriend en de eigenaar van het verzopen gebied? Voorstanders van het project wierpen tegen dat Arkansas in de jaren dertig in grote nood verkeerde en dat het grondgebied van de kolonie spotgoedkoop was. Als Dyess het geld van de federale overheid aan eersteklas landbouwgrond zou hebben uitgegeven, zou de staat pas echt onder vuur hebben gelegen. Door een perceel te kopen dat in wezen niemand anders wilde hebben, zorgde Dyess ervoor dat de kolonie meer land kreeg voor haar geld. Deze zienswijze werd uiteindelijk door de meeste inwoners van Dyess aanvaard; zij deden de kleine minderheid die er anders over dacht af als een marginale groep 'radicale onruststokers'.

Toch was er zoveel onrust ontstaan dat de Federal Emergency Relief Administration in 1934 een driekoppige commissie afvaardigde om de klachten tegen W.R. Dyess te onderzoeken. Een van de drie commissieleden beschuldigde Dyess ervan een deel van het geld te besteden aan de verbetering van de wegen op een stuk land dat eigendom was van Dyess en Wilson maar niet bij de kolonie hoorde. Verder vond het trio geen bewijs voor wederrechtelijke activiteiten. Harry Hopkins, in Washington, ondernam niets om Dyess uit zijn functie te ontheffen of te straffen. De klachten die later rezen, over oplichting met valse cheques en gesjoemel met loonlijsten, werden door de aanhangers van Dyess afgedaan als laster van politieke tegenstanders, en officiële onderzoeken brachten geen ernstige misstanden aan het licht.

Op 24 januari 1936, een paar maanden voor de formele oprichting van de kolonie, werd de kwestie-W.R. Dyess geschiedenis; de man achter het project kwam om bij een vliegtuigongeluk. De inwoners van de nieuwe kolonie beschouwden intussen niet hun buurman, maar president Roosevelt als hun held. Franklin D. Roosevelts geruststellende stem op de radio en zijn New Deal gaven miljoenen mensen hoop. De president was geliefd onder de bevolking van Dyess, en in de ogen van de jonge J.R. was hij bijna een heilige. President Roosevelt bezocht de kolonie nooit, maar zijn vrouw Eleanor was aanwezig bij de inzegening van het nieuwe bestuursgebouw op 9 juni 1936.

Mevrouw Roosevelt was een groot voorstander van het werk van Harry Hopkins en van het verschaffen van noodhulp in het land. Ze arriveerde in een auto met chauffeur, vergezeld door vier gemotoriseerde

agenten. Na een korte toespraak vanaf de veranda van het gebouw, dat twee verdiepingen telde, schudde ze urenlang de hand van alle ongeveer 2500 toehoorders, waaronder J.R. – zo herinnerde hij het zich later althans. Volgens zijn jeugdvriend J.E. Huff gaf mevrouw Roosevelt hen allebei een aai over hun bol. Hoe dan ook, J.R. bewoog zijn ouders ertoe nog even in het dorpscentrum te blijven zodat hij door het raam van Café Dyess kon toekijken hoe mevrouw Roosevelt dineerde. Dat de overheid zijn familie en bureu een tweede kans had gegeven, vervulde hem met een groot gevoel van vaderlandsliefde en een diep respect voor de Amerikaanse president.

II

J.R. hoefde pas vanaf zijn zesde katoen te plukken, maar hij bracht vanaf zijn vierde water naar de rest van de familie op het land. Hij bleef dan vaak even hangen om gospelongs met hen te zingen. 's Avonds zat hij vaak in de woonkamer aan de voeten van zijn moeder als zij die liederen speelde op een akoestische gitaar of op de goedkope piano van de familie. De liedjes kwamen uit een oud doopsgezind kerkboek en raakten verankerd in zijn geheugen; J.R. zou de rest van zijn leven elke dag minstens één ervan zingen – vaak 'I'll Fly Away' of 'Softly and Tenderly'. In latere jaren nam hij, als hij bijna kapot ging aan de drugs of gebukt ging onder spanningen, vaak zijn toevlucht tot de muziek; de zuiverheid van muziek gaf hem troost en zekerheid.

Carrie Cash was dol op gospelmuziek en luisterde ernaar op de draadloze radio die Ray voor het gezin had gekocht, een luxe in hun armlastige boerengemeenschap. J.R. luisterde samen met zijn moeder naar de gospelzangers, maar werd ook aangetrokken door de countryzangers waar zijn broer Roy liever naar luisterde. Hij vond het fascinerend te zien dat Roy met net zoveel overgave naar de countryzangers luisterde als zijn moeder naar de gospelliederden. Hoewel hij dat jaren later pas onder woorden wist te brengen, kreeg hij een groot gevoel van voldoening van de manier waarop muziek mensen tot elkaar bracht en opvrolijkte. Als de radio aanstond was dat heel bijzonder; het was duur om de batterij op te laden dus de speeltijd was beperkt.

J.R. volgde de zangers die hij op de radio hoorde al gauw even fana-

tiek als de andere jongens in Dyess honkbalkaartjes verzamelden. Hij was volledig in de ban van hen, hij kende hun naam en zangstijl en had een uitstekend geheugen voor liedteksten. Hij deed met Roy wedstrijdjies wie de countryhits van dat moment het best kon meezingen, en won altijd. Ook zocht hij precies uit waar de radiostations met countrymuziek te vinden waren – of het nu WLW in Cincinnati betrof, een station net over de Mexicaanse grens, of WSM in Nashville – en wanneer zijn favoriete programma's werden uitgezonden, zodat hij zijn kostbare luistertijd optimaal kon benutten.

Maar de jongen luisterde niet alleen naar country en gospel. Sommige stations draaiden country en pop, en met zijn honger naar muziek luisterde J.R. ook graag naar Bing Crosby of, later, de vroege rhythm-and-blues van The Ink Spots. Toen hij ouder werd, begon J.R. ook te luisteren naar spannende hoorspelen van een kwartier, zoals *I Love a Mystery* en *Inner Sanctum*. Ook volgde hij comedy's en quizprogramma's zoals die van Jack Benny en *Truth or Consequences*. Maar country- en gospelmuziek bleven toch zijn grote liefdes.

De allereerste countryzanger die J.R. volgens zijn herinnering hoorde, was Jimmie Rodgers. Die stond in de jaren twintig en de vroege jaren dertig bij miljoenen fans in het zuiden en zuidwesten bekend als 'de zingende remmer', omdat hij als remmer bij de spoorwegen had gewerkt en daar vaak over zong. Dankzij een aantrekkelijke bluesachtige countrystijl en liedjes over een zwervend bestaan die bij zijn grotendeels boerenpubliek tot de verbeelding spraken, werd Rodgers de eerste superster van de countrymuziek. Het eerste liedje van Rodgers dat J.R. hoorde was 'Hobo Bill's Last Ride', een melancholiek nummer over een eenzame man die op een koude nacht ver van huis sterft in een goederenwagon. J.R. was een jaar of vijf en het liedje deed hem denken aan zijn eigen angstige tocht van Kingsland naar Dyess, en aan de keren dat hij zijn vader van een vrachttrein had zien springen na een van zijn zoektochten naar werk.

De muziek van Rodgers klonk zo intiem en direct dat J.R. echt geloofde dat Rodgers speciaal voor hem live door de luidspreker zong. Ze hadden thuis geen platenspeler, dus hij begreep niet dat hij naar een opname luisterde – naar iets wat steeds opnieuw kon worden afgespeeld. Toen hij die magische stem van Rodgers een paar dagen later weer op de radio hoorde, was hij verrukt. Hij rende het hele huis door en probeerde iedereen mee te krijgen naar de radio om naar dat verhaal

van die eenzame, stervende man te luisteren. Hij was zo onder de indruk van de zanger dat hij zijn schoolvriendjes jaren later wijs zou maken dat hij naar Jimmie Rodgers vernoemd was. In werkelijkheid waren zijn initialen het gevolg van een compromis tussen zijn ouders, die het niet eens konden worden over een naam. Zijn moeder wilde hem John noemen, naar haar vader John Rivers; zijn vader hield vast aan de naam Ray. Dus besloten zij het bij de initialen te houden. (Als kind schreef Cash soms eenvoudigweg JR, maar meestal gebruikten ze J.R.)

De jonge J.R. hield ook veel van de vaak vrolijke meezingliedjes van de Carter Family en Gene Autry. Maar de radiohit die hem naast het nummer van Rodgers het meest raakte, was 'The Prisoner's Song' van Vernon Dalhart, de eerste countryopname waarvan miljoenen platen verkocht werden. Net als 'Hobo Bill's Last Ride' vertelde Dalharts hit uit 1924 het verhaal van een eenzame verschoppeling. Beide liedjes behandelden de thema's die ook in veel van Cash' eigen composities een prominente rol zouden spelen: verdriet en strijd. Later vertelde hij dat hij liedjes over problemen en leed op een of andere manier opbeurend vond, misschien omdat er blijkbaar iemand was die genoeg begaan was met mensen in moeilijkheden om een liedje over hen te schrijven.

Ray, een ernstige man, merkte al vroeg dat zijn zoon gefascineerd was door muziek en probeerde die voorliefde voor wat hij als een lichtzinnig tijdverdrijf zag de kop in te drukken. 'Zet die troep uit,' zei zijn vader volgens Cash vaak.

In 1937 werden de inwoners van Dyess getroffen door de eerste echte ramp. De delta werd dagenlang geteisterd door stortregens, de Mississippi en andere rivieren in het gebied traden buiten hun oevers en overstroomden een groot deel van de boerderijen en dorpen in de omgeving. Hun hoop op een beter leven leek vervlogen. Soms klaarde het even op en dan hoopten de inwoners van de kolonie dat het dorp gespaard zou blijven. Maar later begon het weer harder te regenen dan ooit tevoren en op 21 januari begonnen reddingswerkers met de evacuatie naar hoger gelegen gebied. Tegen de avond waren zo'n achthonderd mensen ondergebracht in het dorps huis. De inwoners van Dyess werden niet bedreigd door het water van de Mississippi, zoals Cash later vaak vertelde, maar door de minder bekende rivier de Tyronza, die dwars door de kolonie stroomde.

De volgende middag was het aantal mensen in het dorps huis verdubbeld. Terwijl de omstandigheden verslechterden – het was zo koud dat het ijzelde en dat hinderde het verkeer met vrachtwagens en tractoren – namen de inwoners die elders onderdak konden vinden bij familie de trein. Die nacht steeg het water sneller dan ooit en tegen de ochtend van de 23ste bleek een bijna volledige evacuatie onafwendbaar. Het dorp zat al drie dagen zonder stroom.

Carrie en de jongste kinderen van de familie Cash vertrokken met de eerste groep. Zij gingen met de trein terug naar Kingsland om bij familie te logeren, zonder te weten of ze ooit weer terug zouden kunnen keren. Ray Cash bleef samen met Roy in Dyess in de hoop het huis te beschermen en om te helpen bij het reddingswerk. Ondanks de angst en opschudding vielen er slechts twee doden in het gebied en het water trok zich al snel weer terug. Op 3 februari waren de wegen weer droog en kregen de bewoners te horen dat ze veilig konden terugkeren. De familie Cash was binnen twee weken weer thuis – ruim op tijd om op 26 februari J.R.'s vijfde verjaardag te vieren.

Bijna vijftientig jaar later stond de gebeurtenis J.R. nog levendig voor ogen; het liedje dat hij over de overstroming schreef, 'Five Feet High and Rising', kwam in 1959 uit op de plaat *Songs of Our Soil* en werd een van zijn bekendste nummers. Achteraf zag Cash de strijd met het water als een bewijs van de kracht van het geloof en van een samenwerkende gemeenschap.

'Mijn moeder heeft mij altijd geleerd dat tegenspoed iets goeds kan voortbrengen als we vertrouwen op de Heer,' vertelde hij over het ontstaan van het liedje. 'We zagen niet veel goeds in de overstroming toen die ons dwong ons huis te verlaten. Maar toen het water gezakt was, zagen we dat het een dikke laag vruchtbare grond op ons land had achtergelaten. Dat jaar hadden we de beste oogst ooit.'

Dankzij de nieuwe laag vruchtbare aarde kon Ray op 8 februari 1938 alle leningen voor de grond en het levensonderhoud aan de overheid terugbetalen, een bedrag van 2183,60 dollar. De acht hectaren delta-grond waren nu van hem, en het leven in Dyess lachte hem toe. Het gezin dankte God drie keer per week voor Zijn zegen in de Eerste Doopsgezinde Kerk vlak bij het dorpscentrum. Dat gebouw speelde een even grote rol in J.R.'s vroege jeugd als de radio.